

# Становище

## За дисертацията на Даниела Царева на тема: „Сравнителен анализ на изборните системи на България и Германия (1990 - 2014)“.

От проф. д-р Георги Янков

### I. Общо описание на дисертацията.

Дисертационният труд в обем 259 страници се състои от Въведение („Обща характеристика на дисертационния труд“), три глави, заключение, справка за приносите, библиография (257 литературни, дигитални, видео и интернет източници на български, немски и английски език), списък на съкращенията и приложения. Дисертацията съдържа 18 таблици и 12 фигури.

Към дисертацията са приложени автореферат и 2 публикации по темата на дисертационното изследване.

Всички процедури необходими за публична защита на дисертация са спазени.

### II. Актуалност на изследването. Методология.

Дисертацията е посветена на един значим, дискуссионен и перманентно актуален проблем – търсенето на най-удачната за дадена страна изборна система. Сред факторите, които правят проблема актуален докторантката е открила кризата на политическото представителство и новите дигитални комуникации. Прави приятно впечатление и посочването на „лични мотиви“, които са накарали докторантката да се захване с тази тема. Сред методите на изследването ще открия сравнителният метод приложен към изборните системи на България и Германия. Много изследователи сочат именно германската изборна система като пример за сполучливо съчетаване на двата принципа на представителство – мажоритарният и пропорционалният. Към това трябва да прибавим и факта, че докторантката е завършила магистърска степен по „политически науки“ във Фрайбург, ФРГ и добре познава еволюцията и съвременното състояние на изборната система в Германия.

Обекта и предмета, както и задачите на изследването са формулирани логично, причинно-следствено. Докторантката е въвела ограничения – става дума за сравнителен анализ на изборните системи на двете страни за периода 1990 – 2014 година.

### **III. Анализ и оценка.**

Първа глава на дисертацията представлява теоретико–методологическо въведение към същинската част на дисертацията във втора и трета глава. В нея на съвременен научно равнище е разкрито съдържанието на основните понятия отнасящи се до разглежданата проблематика: избори, изборни системи, избирателно право, пропорционална, мажоритарна и „смесена“ изборна система (акцентира се на недостатъците и предимствата на всяка една от тях). Във втора глава е проследена конкретно историческата еволюция на изборните системи на България и Германия (включително ФРГ и ГДР). И най-важното в резултат на един сравнителен анализ е разкрита спецификата в историческото развитие и съвременното състояние на изборните системи в двете държави. На федерално равнище изборната система на обединена Германия се определя като „*персонализирана пропорционална система*“, вместо традиционното ѝ определяне като „смесена“ изборна система. Към това трябва да се прибави и характеристиката на изборните системи на федералните единици (провинции) за парламентите (лантагите). Научен интерес представлява и анализа на важната роля на Конституционния съд в Карлсруе в изборното законодателство на Германия.

**Най-същественото в тази глава е разкриването на общото и специфичното в изборните системи на България и Германия.** Направен е сравнителен анализ по пет основни функционални изисквания (по Д. Нолен): представителство, концентрация и ефективност, политическо участие, опростеност и легитимност. Към тях докторантката е прибавила и адаптивност към променящите се обстоятелства. Специално внимание е отделено на общото и различното в изборните администрации на България и Германия. Доколкото вида на изборните системи влияе върху политическите системи е направен опит за сравнителна характеристика на политическите системи на двете страни. За пригледност и яснота общото и специфичното в изборните и политически системи са представени в таблици (№ 14 - 17).

Трета глава е посветена на актуалните проблеми на изборното законодателство в България и Германия. Предмет на сравнителен анализ са проблемите на дигиталната демокрация и изборното законодателство в двете държави. Особено внимание е отделено на аргументите „за“ и „против“ електронното гласуване, както и на опитите за неговото въвеждане. Според докторантката най-общо *„под понятието електронно гласуване се разбира изборна процедура, която за разлика от общоприетия начин на гласуване, става чрез електронни средства–компютър, мобилен телефон, електронни*

*машини и др.*“ (стр. 188). Тя изразява съгласие с тези автори, които разглеждат и т.н. машинно гласуване, и гласуването чрез интернет като подсистеми на електронното гласуване.

При анализа на недостатъците на електронното гласуване докторантката се позовава на Решението на Конституционния съд на ФРГ от 3 март 2009 г. във връзка с машинното гласуване (наречено в решението на КС гласуване с „изборни компютри“) за федералните избори през 2005 г. и Решението на Конституционния съд на България от 4 май 2011 г. относно провеждането на експериментално дистанционно гласуване.

Според българските конституционни съдии при електронното гласуване не е гарантирана тайната на вота, има риск относно преноса и съхраняването на информацията (има се предвид опасността от хакерски атаки и др.) и не може да се даде гаранция за автентичността и доброволността на волеизявлението. Конституционният съд на ФРГ акцентира на невъзможността при електронното гласуване избирателите да упражнят контрол над надлежното отчитане на вота на суверена. Принципа на публичност повелява всички основни стъпки на избора да бъдат публично контролирани. Според КС на ФРГ машинното гласуване (с изборни компютри) не позволява *„публичен контрол на събирането и документирането на гласуването“*. Съдиите не налагат категорична забрана на електронното гласуване в бъдеще, при условие, че се гарантират конституционните принципи на провеждането на избори.

Според докторантката и българските и германските конституционни съдии виждат проблем в гарантиране сигурността на вота (не може да се осигури техническа сигурност – защита от загуби на данни, манипулации и др.). Не може да се гарантира спазването на равно и всеобщо изборно право и др.

Извода до който достига докторантката е, че електронното гласуване има смисъл, когато са налице гаранции за спазването на конституционните принципи относно гласуването. *„Въвеждането на електронно гласуване само защото е средство за модернизиране на избирателната система не бива да оборва аргумента с гарантиране безопасността и тайната на вота.“* (стр. 195).

Дисертационното изследване завършва с един интересен анализ на връзката между избори, икономика и електорално поведение (на примера на България и Германия). Това е проблем, който сам по себе си би могъл да бъде предмет на самостоятелна дисертация. Вероятно интересният характер на проблема е подбудило докторантката да го включи в текста на рецензираната дисертация.

#### **IV. Приноси. Научни достойнства на дисертацията.**

Намирам „Справката за приносите“ подготвена от докторантката за коректна. Сред приносите ще открия следният: за първи път в научната литература е направен цялостен сравнителен анализ на изборните системи на България и Германия за периода 1990 – 2014 г., като е разкрито общото и специфичното в двете системи. Само това е достатъчно, за да получи настоящата дисертация положителна оценка.

На второ място сравнителният анализ в дисертацията разкрива как различните изборни традиции и системи влияят върху стабилността на политическите системи в двете държави.

Няма да се спирам на останалите приноси посочени в „Справката“, но държа да посоча следните достойнства на дисертацията. Характерна черта на изследването на Даниела Царева е, че тя се стреми да каже своя дума, свое виждане по разглежданите проблеми. Струва ми се, че дори изследователи на изборните системи в България могат да научат нови неща, специално за изборната система в Германия.

Прави добро впечатление, че докторантката е отразила редица от препоръките направени по време на обсъждането в Катедрения съвет. Дисертацията не просто е подобрена. Налице е качествен скок, както по отношение на научното равнище, така и от гледна точка на структурирането и окончателното оформяне на дисертацията.

**Заключение.** Дисертацията съдържа научни резултати, които представляват оригинални научни приноси. Докторантката притежава задълбочени теоретични знания по политология и способности за самостоятелни научни изследвания. Всички нормативни изисквания са налице, поради което с пълна убеденост давам положителна оценка на дисертацията и предлагам на научното жури да присъди на Даниела Царева образователната и научна степен „доктор по политология“.

05.06.2020 г.

проф. д-р Георги Янков,  
заслужил професор на УНСС